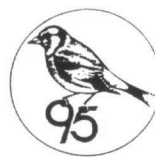

A.J. van Klaveren

Putters in de kunst

Op schilderwerken uit het tijdvak 1500-1650 na Chr. werden Putters regelmatig afgebeeld. Waarschijnlijk was het in die tijd een gewone, maar toch een karakteristieke verschijning, die het waard was afgebeeld te worden. Zo zijn Putters, evenals diverse andere vinkachtigen en andere vogelsoorten, goed herkenbaar op werken uit de 16e eeuw waar te nemen.

In die tijd werden vaak jachtaferelen geschilderd waar ook vogeltjes deel van uit maakten. De twee oudste schilderstukken, mij bekend, zijn van de hand van Jeroen (Hieronymus) Bosch (1450-1516). Op twee drieluiken (ca. 1500) heeft Bosch de Putter symbolisch weergegeven. Op het stuk 'De tuin der lusten' (Foote 1990) staat een Putter met een kruid in de snavel. Dit duidt ongetwijfeld op vruchtbaarheid als symbool van de schepping. Kunsthistorici hebben tientallen jaren gezocht naar de sleutel om de betekenissen, die Bosch in zijn schilderijen verborg, te ontsluiten. Op dit drieluik (Schepping, Zondig aards bestaan en Helse folteringen) met symbolisch de zoete on-

tucht, vruchtbaarheid en verleiding, geeft Bosch waarschijnlijk aan hoe de kwetsbare mens tot zonde is te verleiden. En hoe deze zonden zouden leiden tot de ondergang van dezelfde mens. Als wij genieten van het doen en laten van de Putter lijkt me dat tamelijk onschuldig. Op een tweede drieluik, 'De bekroning van de H. Antonius' (Hieronymus Bosch, ca. 1500 in De Tolnay, 1984) is de Putter geplaatst onder de schil van een vrucht, samen met herten en demonen met vissekoppen. Dit wordt uitgelegd als een confrontatie van "ware werkelijkheid en boze fantomen, de zonde van de mensheid en de redding van Christus". Een reden voor het gebruik van dieren (i.c. Putters) is niet geheel bekend. Wel weet men dat bestiaria Bosch' voornaamste inspiratiebron waren. Ook in de 17e eeuw werden dieren, al of niet dood, vaak afgebeeld.

Daarnaast werden vogeltjes ook op 'bedriegertjes' weergegeven. Bedriegertjes zijn natuurgetrouwe ("levensechte") afbeeldingen van situaties of voorwerpen (vaak jachtaferelen), aange-

bracht op muren, deuren, kasten e.d. In het machtige boek van Haak (1984) staan diverse soorten vinkachtigen afgebeeld. Philips Angel (1618-ca. 1645) schilderde in zijn tijd onder andere bedriegertjes, waarbij de toeschouwer als het ware werd bedrogen door een geraffineerd toegepaste schaduwwerking en detaillering. Hierdoor genoten bedriegertjes een grote populariteit. Meer bekend is 'De Putter' van Carel Fabritius (1654). Op een paneel, waarvan men vermoedt dat deze als bedriegertje op een kastdeur heeft gediend, is een Putter geschilderd. Door het vlotte schilderwerk en de nauwkeurige lichtobservatie van Fabritius staat het paneel nog steeds zeer in de belangstelling.

Literatuur

Foote, T. 1990. De wereld van Breugel, ca. 1525-1569. Time-life boeken, Amsterdam

Haak, B. 1984. Hollandse schilders in de Gouden Eeuw. Meulenhoff-Landshoff, Amsterdam.

Houten, M. van, 1995. Putter inspireert ook dichters. Korhaan 3 (29):75-76.

Tolnay, C. de 1984. H. Bosch. Het volledige werk. ICOB, Alphen a/d Rijn.